

BOLLUKTA VE DARLIKTA İNFAK TAKVA ÖLÇÜTÜDÜR¹

الَّذِينَ يُنْفِقُونَ فِي السَّرَّاءِ وَالضَّرَّاءِ وَالْكَاطِمِينَ الْغَيْظَ وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ ﴿134﴾

“Onlar bollukta ve darlıkta Allah yolunda harcayanlar, öfkelerini yenenler, insanları affedenlerdir. Allah, iyilik edenleri sever.”²

Takva ehli müminlerin özelliklerinin sıralandığı âyetin bir bölümünü teşkil eden bu kısımda yüce Mevlamız, onların kendilerine lütfedilen nimetlerden, olumlu ve olumsuz her türlü şart altında muhtaç insanlara infakta bulduklarını dile getirmektedir. Şüphesiz her ferdin, bir yönüyle diğer fertlere muhtaç olduğu görülür. Kimi insanın malına, kimi insanın bilgisine, kimi insanın aklına toplumun diğer bireyleri muhtaçtır. Bu yönüyle toplum, bütün uzuvları ile bir bedene benzer. Uzuvlar nasıl bir bir fonksiyonunu tamamlıyorsa, toplum da zengini, fakiri, âlimi ve cahili ile birbirini tamamlamaktadır.

İnfakın, dinimizde ne derece önemli olduğunu birçok âyet ve hadis dile getirmektedir. Bu konuda birkaç âyet ve hadis nakledeceğiz:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَنْفِقُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا كَسَبْتُمْ وَمِمَّا أَخْرَجْنَا لَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ وَلَا تَيَمَّمُوا الْخَبِيثَ مِنْهُ تُنْفِقُونَ

وَلَسْتُمْ بِأَخْذِيهِ إِلَّا أَنْ تُغْمِضُوا فِيهِ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ حَمِيدٌ ﴿267﴾

“Ey iman edenler! Kazandıklarınızın iyilerinden ve rızık olarak yerden size çıkardıklarımızdan hayra harcayın. Size verilse, gözünüzü yummadan alamayacağınız kötü malı, hayır diye vermeye kalkışmayın. Biliniz ki Allah zengindir, övgüye layıktır.”³

وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ فَلَأَنْفُسِكُمْ وَمَا تُنْفِقُونَ إِلَّا ابْتِغَاءَ وَجْهِ اللَّهِ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ يُؤَفَّ إِلَيْكُمْ وَأَنْتُمْ لَا تَظْلَمُونَ ﴿272﴾

“...Hayır olarak verdiğiniz ne varsa, karşılığı size tam olarak verilir ve asla haksızlığa uğratılmazsınız.”⁴

الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ سِرًّا وَعَلَانِيَةً فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ

﴿274﴾

“Mallarını gece ve gündüz, gizli ve açık hayra sarf edenler var ya, onların mükâfatları Allah katındadır. Onlara korku yoktur, üzüntü de çekmezler.”⁵

وَمَا أَنْفَقْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَهُوَ يُخْلِفُهُ وَهُوَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ ﴿39﴾

¹Bu konu, Dr. Yaşar YİĞİT ve Dr. Muhlis AKAR'ın “Kur'an'dan Öğütler” kitaptaki yazılarından derlenerek hazırlanmıştır.

²Âl-i İmrân, 3/134.

³ Bakara, 2/267.

⁴ Bakara, 2/272.

⁵ Bakara, 2/274.

“...Siz hayra ne harcarsanız, Allah onun yerine başkasını verir. O, rızık verenlerin en hayırlısıdır.”⁶

وَأَنْفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ فَيَقُولَ رَبِّ لَوْلَا أَخَّرْتَنِي إِلَىٰ أَجَلٍ قَرِيبٍ فَأَصَّدَّقَ وَأَكُنْ مِنَ الصَّالِحِينَ

“Herhangi birinize ölüm gelip de; Rabbim! Beni yakın bir süreye kadar geciktirsen de sadaka verip iyilerden olsam! demesinden önce, size verdiğimiz rızıktan harcaşın.”⁷

Peygamberimiz (s.a.s) de muhtaç kimselere vermeyi önermiş ve kendisinden bu konuda müminleri teşvik edici mahiyette birçok hadis nakledilmiştir:

فَاتَّقُوا النَّارَ وَلَوْ بِشِقِّ تَمْرَةٍ

“Yarım hurma (tasadduk) etmek suretiyle de olsa, cehennemden korunmaya çalışınız.”⁸

لَا حَسَدَ إِلَّا فِي اثْنَيْنِ رَجُلٌ آتَاهُ اللَّهُ مَالًا فَسَلَّطَهُ عَلَىٰ هَلَكْتِهِ فِي الْحَقِّ وَرَجُلٌ آتَاهُ اللَّهُ حِكْمَةً فَهُوَ يَقْضِي بِهَا وَيُعَلِّمُهَا النَّاسَ

“Sadece şu iki kişiye gıpta edilir. Bunlardan birincisi, Allah’ın kendisine verdiği malı Hak yolunda harcamayı başaran kimse, diğeri de Allah’ın kendisine ilim ve hikmet ile yerli yerince hükmeden ve onu başkalarına öğreten kimse.”⁹

مَا مِنْ يَوْمٍ يُصْبِحُ الْعِبَادُ فِيهِ إِلَّا مَلَكَانِ يَنْزِلَانِ فَيَقُولُ أَحَدُهُمَا اللَّهُمَّ أَعْطِ مُنْفِقًا خَلْفًا. وَيَقُولُ الْآخَرُ اللَّهُمَّ أَعْطِ مُنْسِكًا تَلْفًا

“Her Allah’ın günü iki melek iner. Bunlardan biri; Allah’ım! Malını verene yenisini ver! diye dua eder. Diğeri de: Allah’ım! Cimrilik edenin malını yok et! diye beddua eder.”¹⁰

ارْضَخِي مَا اسْتَطَعْتَ وَلَا تُوكِي فَيُوكِيكَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ عَلَيْكَ

“Gücün yettiği kadar ver. Kesenin ağzını sıkma! Allah da senin rızıkını daraltır.”¹¹ hadislerini örnek olarak zikredebiliriz.

Bu ve benzeri pek çok hadisi ile Peygamberimiz (s.a.s), müminleri sahip oldukları mallardan Allah yolunda harcamaya teşvik etmiştir. O, sadece sözleriyle değil aynı zamanda her hususta olduğu gibi bu konuda yaşam biçimiyle de müminlere örnek olmuştur.

Öz olarak ifade etmek gerekirse, Allah’ın Peygamberi hiçbir zaman mal biriktirme sevdasıyla yaşamamış, ömrünü bu yolda harcamamıştır. O’nun evinde

⁶Sebe, 34/39.

⁷Münâfikûn, 63/10.

⁸Müslim, Zekât, 67.

⁹İbnHanbel, I/386.

¹⁰Müslim, Zekât, 57.

¹¹Nesâi, Zekât, 62.

bazen açlığını giderecek derecede herhangi bir yiyeceğin dahi bulunmadığı, açlık sebebiyle zaman zaman uyuyamadığını görürüz¹² Hatta müminlerin annelerinin bu durumdan bazı kere şikâyet ettikleri de nakledilmektedir. O dileyseydi, saraylarda yaşayabilirdi. İdaresinde bulunan kitle bunu seve seve yapmaya hazır ve muktedir. Ancak o, sade bir insan olarak yaşamayı tercih etti. Hz. Peygamber (s.a.s)’i, Hz. Ebû Bekir’i, Hz. Ömer’i, Hz. Osman’ı, Hz. Ali’yi ve daha nice tarihe örnekligi ile damgasını vuran şahsiyetleri, örnek yapan anlayış bu noktada odaklanmaktaydı.

İslam dininde, belli bir yeterliliğe ya da ekonomik güce (nisap) ulaşan Müslüman, sahip olduğu malvarlığından belirli bir kısmını toplumun muhtaç veya hayat standardı düşük kesimlerine aktarmakla yükümlü tutulur. Ömrünü adeta mal biriktirmeye adayan, kendinden başka hiçbir kimseyi düşünmeyen insanların, hayatlarını verimli ve Allah’ın istediği doğrultuda geçirdiklerini söyleyemeyiz. Zira insanları ölümsüzleştiren, eserleri ve işledikleri salih amellerdir. Çeşitli açmaz ve imkânsızlıklar sebebiyle hayata küsmüş insanların problemlerini bir şekilde çözerek tekrar hayata döndürmek, herhalde en güzel eser ve amellerden birisidir.

Burada infakla birlikte zikredilmezse olmazsa olmaz bir kavram da cimriliktir. Nitekim Yüce Rabbimiz cimrilik edip infakta bulunmayanların akıbetini bizlere şöyle haber veriyor:

وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَبْخُلُونَ بِمَا أَنٰتَهُمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهِ هُوَ خَيْرًا لَّهُمْ بَلْ هُوَ شَرٌّ لَّهُمْ سَيُطَوَّقُونَ مَا بَخُلُوا بِهِ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ

وَلِلّٰهِ مِيرَاثُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿١٨٠﴾

“Allah’ın kendilerine lütfundan verdiği nimetlerde cimrilik edenler, bunun, kendileri için hayırlı olduğunu sanmasınlar. Hayır! O kendileri için bir şerdir. Cimrilik ettikleri şey kıyamet gününde boyunlarına dolanacaktır. Göklerin ve yerin mirası Allah’ındır. Allah, yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır.”¹³

Yüce dinimiz İslam, başta zekât olmak üzere bazı malî harcamalarda bulunmamızı emretmiş, çevremizdeki insanlara karşı görev ve sorumluluklarımız olduğunu bizlere hatırlatmıştır. Aile bireylerinin bakımı, akrabaların, fakir ve yetimlerin görülüp gözetilmesi, çevremizdeki muhtaç insanlara imkânlar ölçüsünde malî yardımlarda bulunulması da bu görev ve sorumluluklarımız arasındadır.

Bu bakımdan İslam’da israf ve gösteriş tüketimi yasak olduğu gibi, cimrilik de yasaklanmıştır. Cimrilik, imkân olduğu halde mal ve serveti dinî ve hukuki bakımdan gerekli olan yerlere harcamamak veya hayır yolunda harcama yapmayı sevmemektir. Diğer ifadeyle, “Mal ve serveti yaratılış gayesinin dışında harcamak israf; yaratılış gayesi istikametinde harcamayıp elde tutmak cimrilik; yaratılış gayesine uygun bir şekilde harcamak ise cömertliktir.”¹⁴ Cimri ise, kendisine verilen onca mal ve mülkün gerçek sahibinin Allah olduğunu unutarak muhtaç kimselere vermekten kaçınan insandır. İmkânları olduğu halde, Yüce Allah’ın verdiği mal ve serveti harcanması gereken yerlere cimrilik ederek harcamayan cimriler, sadece kendilerine değil, başta eş ve çocukları olmak üzere çevrelerindeki diğer insanlara da kötülük etmiş olurlar.

¹²Bk. Buharî, Et’ime, 23, Rikak, 17; Müslim, Zühd, 22,28.

¹³Âl-i İmrân, 3/180.

¹⁴ DİA, “Cimrilik” Mad. VIII/4.

Çünkü Allah'ın kendilerine verdiği bu nimetlerde diğer insanların da hakkı vardır.¹⁵ Bu hakkın hak sahiplerine ödenmesi gerekir.

İşte yukarıda meâlini verdiğimiz âyet-i kerimede bu duruma işaret ediliyor ve insanın cimrilik edip başkalarıyla paylaşmayarak biriktirdiği malının ona hayır getirmeyeceği, bunun kendisi için hem dünyada hem de âhirette acı sonuçlarının olacağı haber veriliyor.

Hz. Peygamber (sav) de:

خَصْلَتَانِ لَا تَجْتَمِعَانِ فِي مُؤْمِنٍ الْبُخْلُ وَسُوءُ الْخُلُقِ

“İki haslet vardır ki bir müminde asla beraber olmaz: Cimrilik ve kötü ahlak”¹⁶ buyurarak cimriliğin ve kötü ahlakın Müslüman'da bulunmaması gerektiğini ifade etmişlerdir.

Yine sevgili Peygamberimiz, cimri kişilerin, Allah'a uzak, cennet'e uzak, insanlara uzak ve cehennem ateşine yakın olduklarını bildirmişler; “*Cimrilik etmekten sakının. Çünkü cimrilik sizden önce yaşayan insanları, birbirini boğazlamaya ve dokunulmaz haklarını çiğnemeye götürmek sure tiyle helak etmiştir.*”¹⁷ hadisleriyle de cimrilik yüzünden ileride çıkabilecek muhtemel sosyal bunalımlara dikkat çekmişlerdir. Kendileri de cimrilikten ve dolayısıyla cimriliğin getireceği dünyevi ve uhrevi felaketlerden Allah'a sığınmışlardır.¹⁸ Çünkü toplumda varlıklı insanlar servetlerini infak etmez, muhtaçları görüp gözetmezlerse, fakirlerin öfke ve hasetlerine sebep olurlar. Böylece toplum düzeni bozular. Hâlbuki nefsinin cimriliğinden kendilerini koruyarak, üzerine düşen görev ve sorumluluklarını yerine getirenler için sonuç böyle olmaz. Onlar kurtuluşa ererler.¹⁹ Servetlerindeki hakkı, hak sahiplerine verdikleri için Allah'ın rızasının yanı sıra, fakir ve yoksulların da sevgi ve sempatiyelerini kazanırlar.

Sonuç olarak ifade etmek gerekirse, varlıkta ve darlıkta, Allah için infakta bulunmak, örnek ahlaka sahip müminlerin özelliğidir. Yüce Mevla, her insana şöyle ya da böyle bir nimet vermiştir. İman, ilim, mal, akıl, sevgi, huzur aklımıza gelen başlıca nimetlerdir. Takva ehli mümin, Allah'ın kendisine verdiği ilim nimetini, maddi ve manevi bütün olumsuzluklara rağmen toplumu aydınlatmada kullanır. Onun infakı, ilmini ona muhtaç insanların faydası doğrultusunda kullanması olacaktır. Müminin sevgisini, şefkatini, içinde bulunduğu huzursuzlukları, bunalımları bir tarafa bırakarak toplumda sevgi ve şefkat mahrumu insanlarla paylaşması da takva ölçütüdür. Bu bağlamda Peygamber (s.a.s)'in, “*Güzel söz sadakadır*”²⁰ hadisi ne kadar da anlamlıdır. Sadaka bugünkü anlaşıldığı gibi sadece mali ya da parasal yardımı içermez. Nice yüklü paraların, malın tamir edemeyeceği kırık kalpleri, dünyası kararmış insanları, bir sevgi ve şefkat sözcüğü hayata döndürebilmektedir.

Yüce Rabbimiz bizi bu konumdaki müminlerden eylesin...

¹⁵Meâric, 24-25.

¹⁶Tirmizî, Birr, 41.

¹⁷ Müslim, Birr ve Sıla, 56.

¹⁸Buhârî, Cihâd, 74.

¹⁹Haşr, 59/9; Teğâbun, 64/16.

²⁰Buhârî, Sulh, 11.